

Brentano: Arbejder-Forsikringstvang.

Lujo Brentano: Der Arbeiter-Versicherungs-Zwang, seine Voraussetzungen und seine Folge. Berlin, 1881. C. Habel. (118 S.). [Deutsche Zeit- und Streitfragen, Heft 150—151].

I.

Allerede for tre Aar siden gjorde Professor Brentano Arbejderforsikringen til Gjenstand for videnskabelig Behandling, og Nationaløkonomisk Tidsskrift gjorde dengang udførligt Rede for hans Bog «Die Arbeiterversicherung gemäss der heutigen Wirthschaftsordnung»^{*)}. Men Spørgsmaalet om Arbejderforsikringen er kommet ind i en ny Fase; dets Stilling er nu ganske anderledes end dengang, og derfor har Prof. B. følt sig foranlediget til at udgive en ny Bog om det, særligt om det ny Princip, som Bismarck m. fl. agitere for: Tvangsprincipet, Arbejdernes tvangsmæssige Assurance.

For tre Aar siden mente Brentano at kunne gaa ud fra, at der maatte regnes med den socialøkonomiske Ordning saadan, som den er, at Spørgsmaalet altsaa var, hvorledes Arbejderforsikringen bedst og sikrest lod sig ordne i Overensstemmelse med den bestaaende Erhvervs-

^{*)} Artiklerne om Arbejderforsikring i Nationaløkonomisk Tidsskrift, XII, 338 og XIII, 195.

Brentano: Arbejder-Forsikringstvang.

Lujo Brentano: Der Arbeiter-Versicherungs-Zwang, seine Voraussetzungen und seine Folge. Berlin, 1881. C. Habel. (118 S.). [Deutsche Zeit- und Streitfragen, Heft 150—151].

I.

Allerede for tre Aar siden gjorde Professor Brentano Arbejderforsikringen til Gjenstand for videnskabelig Behandling, og Nationaløkonomisk Tidsskrift gjorde dengang udførligt Rede for hans Bog «Die Arbeiterversicherung gemäss der heutigen Wirthschaftsordnung»^{*)}. Men Spørgsmaalet om Arbejderforsikringen er kommet ind i en ny Fase; dets Stilling er nu ganske anderledes end dengang, og derfor har Prof. B. følt sig foranlediget til at udgive en ny Bog om det, særligt om det ny Princip, som Bismarck m. fl. agitere for: Tvangsprincipet, Arbejdernes tvangsmæssige Assurance.

For tre Aar siden mente Brentano at kunne gaa ud fra, at der maatte regnes med den socialøkonomiske Ordning saadan, som den er, at Spørgsmaalet altsaa var, hvorledes Arbejderforsikringen bedst og sikrest lod sig ordne i Overensstemmelse med den bestaaende Erhvervs-

^{*)} Artiklerne om Arbejderforsikring i Nationaløkonomisk Tidsskrift, XII, 338 og XIII, 195.

ordning. Nu er Stillingen en ganske anden. Socialdemokraterne, der for tre Aar siden støjede saa voldsomt i Tyskland, ere bragte til at forstumme; — nu er det de saakaldte konservative Klasser, den tyske Regering og Rigsdag, der tvivle om Grundprinciperne for den bestaaende økonomiske Ordning, og som mene, at man ved Behandlingen af Spørgsmaalet om Arbejderforsikring i Grunden slet ikke kan gaa ud fra dem. Spørgsmaalet er da ikke mere, hvorledes Arbejderforsikringen bør ordnes i Overensstemmelse med den bestaaende økonomiske Ordning, men snarere: hvorledes maa denne Ordning omformes for at muliggjøre Arbejder-Forsikringstvungen?

Dette er Spørgsmaalet, og det vil Brentano behandle rent videnskabeligt. «I det mindste vil jeg efter Evne bestræbe mig for at stille mig saaledes ligeoverfor alle de Ting, der berøre Sagen, som om de kun vare til for at blive videnskabeligt undersøgte og forklarede med Hensyn til deres Aarsagssammenhæng, som om alle Verdens Ting — min egen Tilværelse medregnet — forekom mig forøvrigt ikke at være til nogen Nytte.»

Vistnok en vanskelig Opgave.

Men er Tanken om at kunne behandle politiske Problemer videnskabeligt, ikke en Illusion? Maa man ikke være en Sværmer for at tro, at man i politiske Sager kan overbevise sine Modstandere med Grunde? I den preussiske Landdag tilraabte Bismarck den Deputerede Richter: «Som bekjendt kan man ikke modbevise nogen; enhver beholder dog Ret!» Dette gjælder maaske om lidenskabelige Partikampe paa den rent politiske Arena; — udenfor den er der vel nok, mener Brentano, Plads for en videnskabelig Diskussion.

Af en anden Mening synes hans Kollega i Strassburg

Prof. Schmoller, at være. I Indledningen til femte Aargang af «Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft», der nu er gaaet over fra Brentano-Holtzendorffs til Schmollers Redaktion, taler Schmoller om, at kun den mindste Del i Nationaløkonomien bestaar af videnskabeligt faststaaende Sætninger; den største Del bestaar af Dogmer, som den Ene tror paa, medens den Anden forkaster dem, ganske efter de Paagjældendes Partistandpunkt. Alle saakaldte politiske, moralske, økonomiske, sociale Principer ere, efter Schmollers Mening, ikke Resultater af den exakte Videnskab, men ere snarere afledede af Verdensanskuelser, Partisystemer o. s. v.; dette gjælder om Friheds- og Avtoritetsprincippet, Retfærdighedens, den frie Konkurrences, Arbejdsdelingens og Arbejdsforeningens Principer o. s. v., og Adam Smiths Lære er kun Individualismens og Liberalismens økonomiske Partilære. Og derfor er Diskussionen af praktiske økonomiske Spørgsmaal, om den saa støtter sig nok saa meget paa den exakte Forsknings Resultater, dog altid Partisag; thi den støtter sig altid til et eller andet Trossystem, til en eller anden bestemt Verdensanskuelse; — men Videnskaben kan og skal heller ikke behandle Tidens store politiske Spørgsmaal parti- og farveløst.

Imod denne Opfattelse vender Brentano sig. Han benægter, at de politiske Videnskaber ikke bestaar af stort andet end subjektive Meninger. Nationaløkonomien lader sig videnskabeligt behandle, om den end ikke er nogen exakt Videnskab som Fysik. At enkelte Sætninger af Nationaløkonomien blive exploiterede i Partiøjemed, og at andre forkastes fra Partiinteressernes Særstandpunkt, kan ikke berøve den dens videnskabelige Karakter. Det er urigtigt, at dens fleste Sætninger kun ere Dogmer.

Ganske vist have mange baade af Fortidens og Nutidens Nationaløkonomer taget Sætningerne om Frihed eller Avtoritet eller Retfærdighed o. s. v. som Axiomer ud af et eller andet naturretligt System, og have ud fra de uafhængelige Menneskerettigheder, eller uafhængelige Stats-Højhedsrettigheder eller uafhængelige Samfundsrettigheder deduceret denne eller hin individualistiske eller absolutistiske eller socialistiske Sætning, uden Hensyn til om den passede eller ikke passede med Virkeligheden. Men dette gjælder ikke om Adam Smith, der netop for Størstedelen paa Grundlag af Undersøgelser om Aarsag og Virkning søgte at opstille — naturligvis ikke uden undertiden at gribe fejl — de økonomiske Sætninger. Det er urigtigt at sige, at alle saakaldte økonomiske, politiske og sociale Principer ikke ere Resultater af Videnskaben men Trossætninger, at de ikke hvile paa Iagttagelse, men paa Deduktion ud fra Verdensanskuelser og Partistandpunkter. Navnlig har Roscher givet Nationaløkonomien Stødet fremad mod den sande videnskabelige Udvikling ved at godtgjøre dens ethisk-politiske Karakter, og i Sammenligning hermed er den statssocialistiske Lære, der nu dukker op i Tyskland, et stort Tilbageskridt. Schmoller har Uret i, at de økonomiske Principer ere udledede af Verdensanskuelses- og Partisystemer; han har Uret i, at Diskussionen af dem altid maa støtte sig til et eller andet Trossystem; han har endelig Uret i sin tredje Sætning — der iøvrigt er i bestemt Modstrid med de to første — at Videnskaben hverken kan eller skal behandle Tidens store Spørgsmaal parti- og farveløst. *Jeg maa paa det mest levende protestere mod den Sætning, at Nationaløkonomien ikke skal behandle Tidsspørgsmaalene parti- og farveløst.

Jeg ser i denne Fordring en Nedværdigelse af Videnskaben, der truer med at føre til Forfalskning af Sandheden».

Det er altsaa i Troen paa, at det er muligt at gjøre økonomiske Problemer til Gjenstand for en videnskabelig, en parti- og farveløs Behandling, at Brentano paany tager fat paa Arbejderforsikringen. Men inden han skrider hertil, anser han det for nødvendigt at udtale sig om den Methode, der maa følges, naar det skal lykkes videnskabeligt at fastslaa økonomiske Læresætninger.

II.

Nationaløkonomien er en Erfaringsvidenskab, hævder Brentano. Dens Methode er derfor nødvendigvis Iagttagelsen af det økonomiske Liv. Maalet for denne Iagttagelse maa være at komme til Statuering af almindelige Sætninger, af hvilke yderligere Sætninger kunne afledes, fra hvilke der kan deduceres. Er der ikke blevet begaaet nogen Fejl under Deduktionen, saa ligger der i det Deduceredes Overensstemmelse med Virkeligheden et nyt Bevis for, at den Sætning, fra hvilken der deduceredes, var rigtig.

Nu har Iagttagelsen af det økonomiske Liv godtgjort, at dettes Fremtoninger i det aldeles overvejende Flertal af Tilfælde lade sig forklare som Virkninger af Egoismen. Denne Egoisme paa det økonomiske Omraade har man træffende karakteriseret som Bestræbelsen for at erhverve saa meget som muligt med de mindst mulige Opofrelser, og med den mindst mulige Udgift at tilfredsstille sin Trang saa fuldkomment som muligt. Den Kjendsgjerning, at den store Mængde af det økonomiske Livs Fremtoninger lader sig opfatte som Virkninger af denne Bestræbelse,

har ført til, at en hel nationaløkonomisk Lærebygning er bleven opført gennem Deduktionen ud fra Egoismen som den eneste Drivfjeder til enhver økonomisk Handling.

Saa fik Sætningen om Egoismen som den eneste Aarsag til økonomiske Handlinger Betydning som en videnskabelig Hypothese. Men saa berettiget Hypotesen, at Menneskene i økonomiske Forhold ikke ere besjælede af noget andet end Tørsten efter Rigdom, kan være som et Forsøg paa Forklaring af de økonomiske Fremtoninger, saa uberettiget er det at opstille denne Sætning som Dogme eller som «Danknothwendigkeit». Den, der gjør dette, glemmer, at denne Sætning netop ikke er andet end en Hypothese, at den maa vise sig at være utilstrækkelig til Forklaring af de økonomiske Fremtoninger, naar andre Faktorer træde til som Aarsager til økonomiske Handlinger. Desværre har man tidligere i lang Tid glemt dette, og mange Nationaløkonomer have, idet de have deduceret ud fra den økonomiske Egoisme som en Naturnødvendighed, opstillet en Række af økonomiske Naturlove, som det virkelige Liv ikke stadfæstede. Og det, der under saadanne Forhold plejer at ske, indtraadte ogsaa her. Hvor Sætninger, der kun ere Hypoteser, behandles som Dogmer, ere — som Helmholtz træffende bemærker — Følgerne af den utilfredsstillede Følelse, som disse Sætningers Forsvarere i deres Samvittigheds skjulte Dybder føle med Hensyn til deres Sags Berettigelse, i Reglen: Hovmod og Lidenskabelighed i Forsvaret for de maskerede Hypoteser. Og saaledes har man ogsaa søgt at fremstille dem, der først optraadte imod denne Maade at behandle økonomiske Spørgsmaal paa, som uvidenskabelige og ikke-tænkedygtige Mennesker, og man har med Hef-
tig-

hed paastaet, at det vilde være vanvittigt at antage andre Motiver som Aarsager til økonomiske Handlinger.

Og de af den økonomiske Egoisme afledede Naturlove kunne ikke altid stemme med det virkelige Liv, fordi de økonomiske Handlinger i Virkeligheden ikke let lade sig skille ud fra andre Handlinger, fordi det virkelige Livs Forhold gjennemgaaende ere saa komplicerede, og fordi ogsaa selve det økonomiske Liv paavirkes af andre Ting end af økonomisk Egoisme (Kjønslysten, for Exmpl.!).

Alle de forskjellige Motiver, Forhold, Aarsager, der i et givet Tilfælde virke, ere ubekjendte; men Virkningen erkjender man forholdsvis lettere. Resultatet er os lettere tilgængeligt end den virkende Kraft, den sammensatte Fremtoning mere bekjendt end de Dele, der frembringe den. Da det er en Hovedgrundsætning for enhver videnskabelig Undersøgelse at skride frem fra det Bekjendte til det Ubekjendte, er det ogsaa i økonomiske Undersøgelser nødvendigt at gaa ud fra Betragtningen af Virkningerne. Fremtoningerne maa, saaledes som de vise sig, observeres og konstateres, fremdeles de Fremtoninger, der gaa forud for dem, og det maa undersøges, om ikke visse Regelmæssigheder vise sig i Fremtoningernes Rækkefølge. Men saadanne Regelmæssigheder kunne endnu ikke gjøre Krav paa at anerkjendes som almindelige Sætninger og Sandheder. Det er fremdeles nødvendigt, at de bekræftes ved Deduktion ned fra Motiverne til menneskelige Handlinger. Naar en økonomisk Theori, der siges at hvile paa Iagttagelser af det virkelige Liv, staar i Strid med den menneskelige Naturs anerkjendte Love, og forudsætter Egenskaber hos Gjennemsnitsmennesker, som disse faktisk ikke have, for Exempel at de selvløse Drifter have Overmagten over de selviske, saa kunne vi være

sikre paa, at Livet er blevet falsk udtydet, og at Theorien er falsk. Omvendt naar Iagttagelserne af Bevægelserne i det økonomiske Liv kunne bringes i Samklang med den menneskelige Naturs anerkjendte Love, kunne de empirisk vundne Sætninger blive til almindelige Love, og Kjendskabet til det økonomiske Liv til Videnskab. Det er altsaa paa det økonomiske Livs Omraade Iagttagelserne af de komplicerede Fremtoninger, Virkningerne, der gjøre opmærksomme paa Lovene, og det er Deduktionen, der bekræfter dem. Ud af de saaledes vundne Sætninger kan da yderligere deduceres, og Virkningerne af den ene eller anden økonomiske Forholdsregel forudsiges. Enhver ny Overensstemmelse mellem det Deducerede og Virkeligheden er da et nyt Bevis for Rigtigheden af den almindelige Lov, fra hvilken der deduceredes.

Idealet er ved Anvendelsen af denne Methode at komme til en exakt Nationaløkonomi, hvis Lære under alle Forhold er kongruent med det økonomiske Liv. Dette Ideal vil efter al Sandsynlighed aldrig naas. Vanskelighederne ere paa dette Omraade særligt store, dels paa Grund af Beskaffenheden af selve de Forhold, der skulle undersøges, dels fordi Iagttageren personligt berøres af de Problemer, der undersøges. Men Opgaven er at nærme sig Idealet saa vidt muligt.

III.

Allerede i sine «Arbeitergilden» udviklede Brentano de ovenfor resumerede Anskuelser. Det er denne induktiv-deduktive Methode, der skal følges ved økonomiske Undersøgelser, og naar man da vil tage fat paa Arbejderforsikringsproblemet, bliver det nødvendigt at raadspørge

Historien og at fremstille de Former for Understøttelsesvæsenet, som den har at opvise. Om disse historiske Undersøgelser og om deres Resultater handler netop den oven citerede, her i Tidsskriftet i sin Tid anmeldte Bog «Die Arbeiterversicherung gemäss der heutigen Wirthschaftsordnung.» Den historiske Undersøgelses Hovedresultater ere disse:

Alle, der i Tilfælde af Sygdom eller Nød ere i Stand til at sørge for sig selv, ere henviste til deres egne Kræfter. Saaledes baade efter jødisk og kristelig Opfattelse de Rige, saaledes efter gammelgermansk Opfattelse de fri Ejendomsbesiddere, saaledes de privilegerede Haandværksmestre og Lavsarbejdere i Middelalderen og til ind i det 19. Aarhundrede, saaledes enhver Arbejdsdygtig i det 19. Aarhundrede. Heller ikke findes der ligeoverfor den, som var i Stand til at sørge for sig selv, men forsømte det, i det Tilfælde han skulde blive trængende, nogen Understøttelsespligt for andre, og kun af Humanitetshensyn eller af Sikkerhedshensyn ydes der ham en Understøttelse, som saa endog (f. Ex. i England) ydes ham paa en afskrækkende Maade, for at tilskynde Menneskene til at sørge for sig selv. Altsaa: fri Selvansvarlighed og fri Erhvervsevne ere overalt Correlater. — Hvad angaar dem, der ere i Stand til selv at træffe Forholdsregler for det Tilfælde, at de skulde blive trængende, er der kun udtalt en Tvang til virkelig at forsikre sig mod Sygdom og Nød, for saa vidt der gjennem et Privilegium er indrømmet dem en Ret til Arbejde, hvorved andre udelukkes fra Erhvervet. Saaledes de privilegerede Haandværksmestre fra Middelalderen af indtil ind i dette Aarhundrede. Altsaa: privilegeret Erhvervsevne og Tvang til at forsikre sig, at sørge for sig selv, ere ligeledes Correlater. — En For-

pligtelse for andre til at understøtte Arbejdsdygtige, der blive syge eller komme i Nød, findes kun udtalt ligeoverfor dem, til hvis Gunst hine Arbejdsdygtiges Erhvervsevne, og altsaa deres Evne til at sikre sig, er bleven beklippet. Saaledes jødiske og kristelige Ejendomsbesidderes Pligt ligeoverfor de Fattige, da Privatejendommen efter mosaisk og kristelig Opfattelse er en Afvigelse fra det naturlige Ejendomsfællesskab, en Afvigelse, hvorved Ikke-Ejeren forurettes til Gunst for Ejeren. Saaledes Jorddrottens Pligt ligeoverfor de Livegne, Mestrenes Lavskasses subsidiære Pligt ligeoverfor Svendene, Statens Pligter ligeoverfor de ikke-besiddende Arbejdere, der ved Lavsskranker, Lønningsreglements, Strikeforbud etc. indskrænkedes i deres Erhvervsevne til Fordel for de Besiddende. Altsaa: Indskrænkninger af Arbejdernes Erhvervsevne og Pligt til at sørge for ham, naar han skulde blive trængende, ere Correlater. — En Pligt til at understøtte trængende Ikke-Arbejdsdygtige er af Humanitetshensyn altid paalagt det hele Samfund, hvadenten det nu er Kirken eller Staten, i hvis Lod det falder at gjøre denne Samfundspligt Fyldest.

Saaledes viser den historiske Betragtning, at Understøttelsesvæsenet søges bragt i Samklang med den til enhver Tid bestaaende Erhvervsordning. Kun i Tyskland findes der en Undtagelse fra denne Regel, idet den tyske Hjælpekasselovgivning trods Næringsfriheden har bevaret Forsikringstvungen. Men dette har da, søger Brentano at vise, ogsaa hævet sig: det Formaal, der skulde opnaas, nemlig at der virkelig skulde sikres alle de Arbejdere, der træde ind i Sygekassen, en Understøttelse i Tilfælde af Sygdom, er faktisk ikke bleven opnaaet.

Uagtet den i det tyske Rige bestaaende Næringslovgivning slet ikke garanterer Arbejderen nogen Indkomst,

tvinger Loven enhver Arbejder til, saasnart han finder Arbejde, at melde sig ind i en Sygekasse, — og uagtet Erhvervsordningen gaar ud fra den Forudsætning, at Arbejderen hverken er bunden til noget bestemt Sted eller nogen bestemt Arbejdsgiver, men kan sælge sit Arbejde, til hvem og hvor han helst vil, ere disse Sygekasser dog for Størstedelen indskrænkede til at omfatte de Arbejdere, der arbejde paa et bestemt Sted eller endog hos en bestemt Arbejdsgiver. Uagtet Arbejderne ere tvungne til at melde sig ind i en Sygekasse, var der dog alene i Berlin i 1876 mindst 35,959, men sandsynligvis 71,918 Arbejdere, altsaa over 38 pCt. af de tilstedeværende Arbejdere, der faktisk ikke vare assurede mod Sygdom. Trods Sygekassetvangen og trods betalte Bidrag var i Breslau i Aarene 1875—76—77 Tallet paa de faktisk ikke-assurerede Arbejdere i de kommunale Arbejderhjælpekasser 37 à 45 pCt., i de enkelte Fabrikarbejder-Kasser c. 54 pCt., i Haandværkssvende- og Fabrikarbejder-Kasser 26 à 27 pCt. Ligesaa paa andre Steder.

Iagttagelsen af Kjendsgjerningerne, i Fortid og Nutid, fører da til den empiriske Sætning, at der er et bestemt Sammenhæng mellem Erhvervsordning og Understøttelsesordning, at særlig Forsikringstvang og Garanteringen af en Indkomst for dem, der tvinges til at forsikre sig, ere Correlater, og at Forsikringstvangen, hvor den forekommer uden nogen saadan Indkomst-Garanti, faktisk ikke fører til, at alle de, paa hvem Tvangen hviler, i Virkeligheden blive forsikrede. Og ikke blot beviser Iagttagelsen, at dette Sammenhæng faktisk er tilstede; det lader sig ogsaa *a priori* godtgjøre, at det maa være nødvendigt. Thi hvorledes skulde en Ordning af Forsikringsvæsenet, der ikke paa det nøjeste sluttede sig til Erhvervsforholdene,

føre til en virksom Assurance, da Erhvervet dog er den Kilde, hvoraf Assurancepræmien skal betales! Hvorledes skulde en Forsikringstvang uden nogen Indkomst-Garanti være i Stand til at forskaffe Arbejderne en virkelig Sikkerhed, naar enhver indtrædende noget længere Arbejdsløshed, eller endog blot en Vexlen af Arbejdsgiver eller Arbejdssted, har til Følge, at han taber sit Krav paa Understøttelse, naar den Fare, mod hvilken der blev assureret, virkelig indtræder! Men viser det sig, at det som en Kjendsgjerning iagttagne Sammenhæng mellem en virksom Ordning af Forsikringsvæsenet og Erhvervsordningen er et indre nødvendigt, saa bliver den empirisk fastslaaede Sætning, at Erhvervsordning og virksom Ordning af Forsikringsvæsenet staa i et Correlatforhold til hinanden, og at særlig Forsikringstvang uden samtidig Indkomst-Garantiering ikke er i Stand til at yde nogen virkelig Sikkerhed, til en videnskabelig Lov.

Dermed er først den Sætning vunden, ned fra hvilken der kan deduceres. Men Spørgsmaalet om Forsikringstvang eller Forsikringsfrihed i et givet Tilfælde er at anbefale, er aldeles ikke dermed afgjort. Det hedder herom i det ældre Skrift: Hverken Tvangsprincipet eller Frivillighedsprincipet har i sig nogen særlig Fortræffelighed; heller ikke er det noget, der kan være Gjenstand for et Forgodtbefindende, om man vil lægge det ene eller det andet af disse Principer til Grund for Nutidens Ordning af Arbejderforsikringen; ethvert af disse Principer er tværtimod et nødvendigt Correlat til en bestemt Erhvervsordning; med Erhvervsordningen er ogsaa det ene eller det andet Princip for Ordningen af Arbejderforsikringen givet; en bestemt Erhvervsordning er den nødvendige Forudsætning for det ene eller det andet Arbejderforsikrings-

princips Gjennemførlighed og Virksomhed; og den, der vil gennemføre et Arbejderforsikringsprincip, som ikke stemmer med den bestaaende Erhvervsordning, maa være betænkt paa en Ændring af denne. Dette er Undersøgelsens Resultater, og man kan ikke bebrejde dem at lide af «manchesterlig Dogmatisme».

Naar man da vil vide, hvilken Ordning af Arbejderforsikringen der passer i vor Tid, maa man undersøge, hvorledes den bestaaende Ordning af Arbejdernes Erhvervs-liv er. Herom kan der nu ikke være nogen Tvivl. Lovene kjende ingen retlig Tvang til at arbejde, garantere heller ikke nogen Indkomst. Lovene overlade Arbejderen den fulde retlige Frihed, men ogsaa det fulde Ansvar, om og hvorvidt, i hvilken Forretning, paa hvilket Sted, hos hvilken Arbejdsgiver, og paa hvilke Betingelser han vil arbejde. Gjør en Arbejder ikke den tilsigtede Brug af Næringsfriheden, kommer han i Nød, saa lader det Offenlige ham vel ikke sulte ihjel — Menneskelighedsgrunde og Sikkerhedspolitik taler herimod —, men det indrømmer ham intet Erhvervsprivilegium, sikrer ham ingen Fortjeneste, hvoraf han kunde betale Assurancepræmier; det yder ham kun den nødvendigste Hjælp, samtidigt med at det tager Valgretten fra ham.

Af alt det foregaaende — der ikke indeholder Trosætninger eller opstiller Dogmer, men kun konstaterer Kjendsgjæringer —, uddrages da: saalænge Forholdene ere, saaledes som de nu ere, er Forsikringstvang ikke paa sin Plads. Der kan under de givne Forhold kun være Tale om at ordne Arbejderforsikringen saaledes, at de Arbejdere, der frivilligt ville bringe Ofre til Gunst for Fremtiden, med den størst mulige Vished kunne opnaa deres Formaal: at blive sikrede mod truende Farer. At

sikre en Opdragelsessum for Arbejderens Børn, i det Tilfælde han skulde dø, at assurere mod Arbejdsløshed, Sygdom, Invaliditet og Alder og endelig en Begravelses-assurance, — dette er Arbejderforsikringens sexdobbelte Op-gave. Assurancen mod Arbejdsløshed og Sygdom ere Forudsætninger for al den øvrige Assurance. En anden Forudsætning er den, at Arbejderforsikringskasserne ikke indskrænke sig til at omfatte enten et enkelt Etablissem-ents eller et enkelt Steds Arbejdere; de maa, naar de ordenligt skulle virke, omfatte alle Fagets Arbejdere over det hele Land. Endelig maa Arbejderne selv betale alle de nødvendige Assurancepræmier. — Virkeligheden be-viser baade negativt (Erfaringerne i Tyskland) og positivt (Erfaringerne i England) Rigtigheden af de opstillede Sætninger og af Deduktionen.

«Men hvad man end maatte mene om Resultatet af disse Udviklinger, — dette Ene skulde man dog anse for ubestrideligt: at de holde sig fjernt fra enhver De-dukation ud af Trossætninger og ubeviste Dogmer, og at de nøje stemme med de methodologiske Fordringer, som jeg har forfægtet. De foretagne Undersøgelser og Deduk-tioner kunne ligefrem opstilles som Paradigma paa den af mig altid forfægtede Methode, og naar Adolf Wagner alligevel paastaar, at jeg, ganske som en Prince-Smith, i Spidsen for mine Udviklinger stiller et ubevist, absolut Princip, Friheds- og Ligheds-Principet, ud af hvilket der derefter blot drages logiske Slutninger, saa er dette ikke rigtigt forstaaeligt.»

IV.

Saalænge den nuværende Erhvervsordning bestaar, kan der ikke — da der ikke er garanteret Arbejderne

nogen Indkomst, hvoraf Præmierne maa betales — ved Forsikringstvung hidføres en virksom Arbejderforsikring. Denne Sætning, der er Resultatet af de foregaaende Betragtninger, lider en Undtagelse med Hensyn til Assurancen mod Ulykkestilfælde. Denne Undtagelse skyldes de særlige Omstændigheder, der foreligge her: Faren for under Arbejdet at blive truffet af et Ulykkestilfælde er kun tilstede, saalænge Arbejderen er beskæftiget; hans Beskæftigelse udsætter ham for Fare, men den giver ham tillige den Indkomst, af hvilken Præmierne til Assurancen mod Faren kan udredes.

Den almindelige Assurance af Arbejderne mod Ulykkestilfælde i Industrien, der foreslaas indført i Tyskland, billiges for saa vidt af Brentano. «Haftpflichtgesetz» af 1871 giver kun en højst utilstrækkelig Erstatning; i det store Flertal af Ulykkestilfælde, i alle Tilfælde, hvor Arbejderen selv er skyldig, eller hvor intet Menneskes Skyld lader sig paavise, eller hvor i alt Fald hverken Arbejdsherren eller hans Repræsentant bevislig bærer Skylden o. s. v., faar Arbejderen ingen Erstatning. En almindelig «Arbeiter-Unfall-Versicherung» vil være et Fremskridt i Sammenligning med det bestaaende. Her billiger B. en Forsikringstvung. Ligeledes billiger han, at Præmierne udredes ikke blot af Arbejderen, men ogsaa af Arbejdsgiveren. Derimod udtaler han sig bestemt imod, at ogsaa Staten tilskyder sin Andel.

V.

Mod Brentanos forrige Bog om Arbejderforsikringen havde hans Modstandere indvendt, at han ikke i den omtalte den Forsikringstvung, der øves med Hensyn til de i de tyske Bjergværker beskæftigede Arbejdere. I denne

Bog tager han da — i Overensstemmelse med Lessings Ord, at den, der kan bevise, ikke længe lader sig bede om at levere Bevis — fat paa en Undersøgelse heraf, og de i de preussiske Bjergværker bestaaende «Knappschaftskassen» faa her en udførlig Omtale. Men disse Kasser og den her forsøgte Forsikringstvang have, efter Brentanos Opfattelse, givet Resultater, der ganske bekræfte den ovenfor refererede Lære om Arbejderforsikring og Erhvervsordning.

VI.

Baade ved Hjælpekasserne og ved Knappschafts-Foreningerne har Tvangen vist sig ude af Stand til virkelig at forsikre dem, paa hvem Forsikringstvangen hviler. Men dette beviser ikke tilstrækkeligt. Det kunde jo være — og mange mene virkelig heri at finde Grunden til Tvangens Uvirksomhed —, at man i Tyskland har organiseret Kassetvängen under en fejlagtig Form; der er dem, som tro, at man ved at indføre ny Organisationsformer vilde ogsaa under den bestaaende Erhvervsordning kunne gjøre Tvängen effektiv, saa at de, paa hvem den hviler, virkelig vilde opnaa det tilsigtede. Man har fremsat en hel Række af Forslag til ny Organisationsformer, der skulde garantere, at Maalet herefter blev naaet. I et udførligere Afsnit gaar Brentano ind paa en Undersøgelse af disse Forslags Udførlighed og eventuelle Virkninger, men Undersøgelsens Resultat er: en ny Bekræftelse paa det oftnævnte Correlatforhold mellem Erhvervsordning og Arbejderforsikring.

Her fremhæver han med særligt Eftertryk Assurancen mod Arbejdsløshed. Denne Assurance er den første og mest elementære Forbetingelse for, at den øvrige Arbejderforsikring kan gjøre Fyldest, og da denne Betingelse hid-

til er bleven forsømt i Tyskland, ligger heri Grunden til, at Kassetvangen i Tyskland ikke har kunnet opnaa, hvad den tilsigtede. Det er aabenbart, at den Omstændighed, at Arbejderen er uden Arbejde $\circ$: uden Fortjeneste — ligegyldigt hvilke de umiddelbare Aarsager ere — altid har samme Virkning: det bliver vanskeligt eller maaske umuligt for ham at betale Assurancepræmierne, og Sikkerheden for, at han i Tilfælde af Nød virkelig faar Understøttelse, bliver tvivlsom. Skal Forsikringstvang føre til en virkelig Forsikring, saa maa Forsikringen altsaa ogsaa være sikret mod Afbrydelse af Præmiebetalingerne ved Arbejdsløshed. De fleste af dem, der have skrevet om Arbejderforsikring, have overset, at der ikke kan tages noget Hensyn til, om Arbejdsløsheden er frivillig eller ufrivillig. I Almindelighed har man skjelnet imellem, om Arbejdsløsheden er ufrivillig, uforskyldt, eller frivillig, selvforskyldt. Ved den første Art forstaar man den Arbejdsløshed, der er begrundet i Mangel paa Efterspørgsel efter Arbejde; ved den anden den, der er begrundet i, at Arbejder og Arbejdsgiver ikke ere blevne enige om Arbejdsbetingelserne. Imod Arbejdsløshed af første Art og imod dens Følger er man ofte rede til at beskytte Arbejderen, hvorimod man med Hensyn til den anden Art taler som, om man ikke behøvede at gjøre sig Skrupler over, at Arbejderen, naar han gjør Brug af sin lovlige Ret til at tale med ved Fastsættelsen af Arbejdsbetingelserne og af de Midler, der nødvendigvis høre sammen hermed, let kan komme i det Tilfælde, at de Assurancepræmier, der ere blevne ham aftvungne, ikke skaffe ham nogen Assurance, naar det kommer til Stykket. Man synes at glemme, at intet Udbud af Arbejde er et absolut Udbud, men kun et Udbud under visse Betingelser; og saalænge man anerkjender den bestaaende Erhvervsordning med

dens Ret for Arbejderen til at tale med ved Fastsættelsen af Prisen paa Arbejde, kan man i Grunden gjerne sige, at næsten enhver Arbejdsløshed er mere eller mindre frivillig, forskyldt.

De fleste Forfattere, der have skrevet om Arbejderforsikringstvang, have nu som den første Forudsætning opstillet denne: de Bidrag, der ville være at yde, maa for Arbejderne i de forskjellige Aldersklasser være ens høje. Grunden er tydelig nok. Naar en Arbejder, der f. Ex. fra sit 20. til sit 40. Aar uafbrudt har betalt Bidrag til Syge-, Alderdoms-, Enke- og Børneforsørgelseskassen, i sit 40. Aar paa Grund af Arbejdsløshed maa træde ud af Kassen, og naar denne Arbejder ikke blot derved skulde tabe sit Krav paa Understøttelse men endog, hvis han senere atter meldte sig ind i Kassen, skulde være tvungen til at betale højere Præmier end før, — saa vilde Kasse tvangen være ligefrem uigjennemførlig. Arbejderne vilde ikke vide noget af den Art Arbejderforsikring at sige! Den yngre Arbejder maa altsaa assurere sig mod Faren for senere at komme til at betale langt højere Bidrag, derved at han strax fra Begyndelsen af betaler et Bidrag, der er lidt højere, end det egentlig skulde være for ham i hans nuværende Alder. Om nogen Uret imod de Yngre kan der vel ikke være Tale her; men Ligheden i Bidragene skaffer dog ikke Arbejderen nogen Garanti for vedvarende at kunne betale de lige høje Bidrag, og saaledes ikke nogen Sikkerhed for, at han virkelig vil faa Understøttelse i det Øjeblik, da han har den nødvendig.

Derfor anbefale ogsaa de fleste Tilhængere af Arbejderforsikringstvangen desuden Henstand med Betalingen af Bidragene i Tilfælde af Arbejdsløshed. Naar saa Arbejderen atter faar et Erhverv, skal han betale de Bidrag, med

hvilke der blev givet ham Henstand, plus de ny Bidrag, der nu forfalde. Men om man end er nok saa liberal med at indrømme saadan Henstand, saa er det dog klart, at jo længere den Arbejdsløshed, der nødvendiggjør lang Henstand, varer, desto større blive Efterbetalingerne, og desto mindre Evnen til at præstere dem. Under enhver længere Arbejdsløshed vandre Arbejderens Ejendele til Assistenshuset, han kommer i Gjæld o. s. v., og naar han saa atter faar Arbejde, gjælder det først og fremmest for ham at styrke sin Arbejdskraft ved ordentlig Næring, at indløse Panterne, at tilbagebetale sin Gjæld o. s. v. Det vil være vanskeligt nok for ham at betale de sædvanlige Præmier til Forsikringskassen; skulde han nu betale forhøjede Bidrag, vilde der jo næppe levnes ham det nødvendigste.

Den samme Grund, nemlig den at Arbejderen ikke kan overkomme at præstere saa høje Bidrag, gjør det umuligt at gennemføre det originale Forslag, Dr. Falk har fremsat i sin Bog «Ein Beitrag zur Arbeiterversicherungsfrage» (Hamborg 1880). I det Øjemed at sikre Arbejderen mod Tab af sit Assurancekrav i Tilfælde af Erhvervsløshed, anbefaler Dr. Falk en organisk Forbindelse af Spare- og Forsikringskasse, saaledes at Arbejderen ugenlig skulde indskyde i Sparekassen ligesaa meget, som han svarer til Forsikringskassen. Bliver han en Gang ikke i Stand til at betale, skulde Forsikringspræmierne tages af hans Sparekassetilgodehavende. Er ogsaa dette opbrugt, skulde de hidtidige Indbetalinger forvandles til en bidragsfri Police. Men det vil vise sig umuligt at opdrive saadanne ugenlige dobbelte Betalinger hos Arbejderen i Almindelighed. Og selv om det skulde lykkes at gennemføre Forslaget, vilde det jo kun sikre Arbejderen

imod at han taber sine Indskud; men det vilde ikke skaffe ham nogen Sikkerhed for, at han, naar de Farer, der true ham, indtræde, virkelig faar den assurede Understøttelse.

Andre have foreslaaet at indføre de engelske Fagforeninger, men saaledes, at Assurancetvangens Princip indpodedes i dem. Dette Forslag overser imidlertid ganske disses Natur: de ere af Naturen frivillige, og en Kassetvang lader sig umuligt kombinere med dem, naar man ikke vil baade forkvakle dem og overhovedet komme til de mest uantagelige Konsekvenser.

Saa er der den baselske Syge- og Begravelsesassurance. Miaskowski, Professor i Basel, giver Oplysning herom i sin fortræffelige lille Bog om Syge- og Begravelsesforsikringsvæsenet i Basel (Basel 1880), ubetinget det bedste Skrift, der er skrevet til Gunst for Arbejderforsikringstvangen. For at forhindre at Arbejdernes Understøttelseskrav skulde gaa tabt ved indtrædende Arbejdsløshed «skal der for hver Syge- og Begravelseskasse i Basel dannes et Fond, der skal gjøre det muligt at give de Syge og de Kassemedlemmer, der foreløbig imod deres Vilje ere uden Fortjeneste, Henstand med Betalingen af de forfaldne Bidrag. Af dette Fond skulle da de Bidrag, med hvis Betaling der er givet Henstand, betales, hvis de slet ikke indgaa. Fondet skal først og fremmest dannes af de Kasserne tilflydende Gaver og Legater; da der hidtil er tilflydt Kasserne rigelige Gaver, tør det haabes, at de heller ikke i Fremtiden ville udeblive.» Men her maa det fremfor alt bemærkes, at Miaskowski mener: «Forsikringstvangen er i Almindelighed kun gennemførlig, naar Bidragene ere ganske lave», og deraf følger, at han ikke anser Tvangen for gennemførlig ligeoverfor Assu-

rance mod de økonomiske Følger af alle de Farer, der true Arbejderen. Dernæst springer det i Øjnene, at det baselske System maaske vel kan være paa sin Plads i Basel, d. v. s. i et lille Samfund, der i en sjælden Grad udmærker sig ved Almenaand, og hvis Patricierverden opfylder alle Rigdommens Pligter; — men der er Stater, hvor Almenaanden er mindre udviklet, og hvorledes vil man dér faa Fondet i Stand?

Som et yderligere Middel til at forhindre, at Arbejderne gaa glip af deres Understøttelseskrav, fordi de ere uden Fortjeneste, kunde man maaske tænke sig en Bestemmelse om, at Arbejdere uden Arbejde skulde fritages for at erlægge Bidrag, medens der saa til Gjengæld opkræves saameget højere Bidrag, saalænge Beskjæftigelsen varer; i disse højere Bidrag vilde der da tillige indeholdes en Art Assurancepræmie mod Tabet af Understøttelseskrav som en Følge af Arbejdsløshed, saa at Kasserne, uagtet de under Arbejdsløsheds-Perioden ikke faa noget Bidrag, dog til enhver Tid vilde være i Stand til at opfylde deres Forpligtelser. Tanken er imidlertid uigjennemførlig, allerede fordi det er umuligt at skaffe et Grundlag, hvorpaa Præmieberegningen kunde ske. Saalænge den nuværende Næringsordning, med Ret for Arbejderen til at tale med om Prisen paa Arbejde, med Strikeret o. s. v. bestaar, er Tanken umulig. Hvis den nogensinde skulde kunne gjennemføres, maatte det vel være gennem en Erhvervsordning, der tvang Arbejderne til at overtage ethvert Arbejde til en hvilkensomhelst Pris, eller til en af Avtoriteterne fastsat Pris. Dette gjælder ogsaa om de Forslag om offentlige «Nothstandsunternehmungen», Arbejds-Anvisningskontorer, Arbejdshuse etc.

som Popper har fremsat i sin Bog «Gewerbliche Hilfskassen und Arbeiterversicherung», Leipzig 1880.

Men er man ikke bange for at indføre Arbejdstvang, saa gjør man bedre i at gaa ind paa Adolf Wagners Plan («Der Staat und das Versicherungswesen» i Tübinger Zeitschrift f. d. ges. Staatswissensch., 1881) eller paa Otto Arendts (i «Allgemeine Staatsversicherung und Versicherungszwang», Leipzig 1881). Ved Gjennemførelsen af disse Planer vilde Arbejderen være sikker paa i fornødent Fald at faa Understøttelse, — i hvilket Omfang, og paa hvilke Betingelser er rigtignok et andet Spørgsmaal. Efter begge Planer skulde Forsikringspræmierne ganske eller delvis skaffes tilveje ad Beskatningens Vej. Wagner foreslaar at anvende allerede bestaaende Skatter, navnlig de, der særlig trykke de lavere Klasser (Saltskat, Petroleumsskat, direkte Personalskatter o. s. v.), med Tilskud fra de Skatter, der ramme de mere velhavende Klasser. Arendt foreslaar Indførelsen af en almindelig progressiv Rigsindkomstskat til dette Brug. Hvilket af disse Forslag om Præmiernes Tilvejebringelse man nu end maatte give Fortrinet, saa er det i ethvert Fald klart, at det ikke mere bliver nogen virkelig Forsikring, men at der kun under Navn af Forsikring bliver indført et Stats-Fattigpleje-System. Da dette System nu ikke engang har det Fortrin at byde Arbejderne mere, end de alt have — thi kun det allerede nu garanterede «Existensminimum» skal der komme ud af det uhyre bureaukratiske Apparat, Arendt projekterer —, saa er det ikke let at indse, hvorfor det ny System skulde faa Arbejderne til at afsvære Socialdemokratiet (hvilket er Formaalet med de i Tyskland fremkomne Arbejderforsikrings-Planer). Thi saa meget vilde Arbejderne dog snart opdage, at denne Anvendelse af socialdemo-

kratiske Organisationsformer, ikke vil bringe dem de socialdemokratiske Formaal en Smule nærmere. Det Eneste, som Gjennemførelsen af de to nævnte Forslag vilde bevirke, vilde være at fratage Arbejderne deres nuværende Ret til, naar de ikke kunne komme overens med Arbejdsherrerne om Betingelserne, at nedlægge Arbejdet. Den gunstigste Forudsætning for Forslagenes Gjennemførelse vilde endda være den, at Avtoriteterne fastsatte de Betingelser, under hvilke Arbejderne skulde være tvungne til at arbejde; thi i modsat Fald maatte Arbejderne arbejde, til hvilket som helst Betingelser Arbejdsherrerne maatte behage at stipulere. Og hverken Arendt eller Schäßle, der ligeledes fører Ordet for Forsikringstvungen, har skyet at vedkjende sig Konsekvenserne af deres Forordringer. Arendt erklærer uden al Betænkelighed, at Arbejdstvungen er det nødvendige Correlat til hans Understøttelsessystem. Og Schäßle («Die Grundsätze der Steuerpolitik», Tübingen 1880) taler om «Tvangsarbejderforsikring» (ikke «Arbejderforsikringstvung») og om Nødvendigheden af en «Beschäftigungszwang». I Virkeligheden gaa disse Projekter da ogsaa ud paa, ikke en Forsikring af fri Arbejdere, men en Understøttelse til «Tvangsarbejdere».

Saaledes tage Forslagene sig ud i Brentanos Øjne. Dommen over dem er dermed given.

VII.

Med den nuværende Erhvervsordning er Arbejderforsikringstvungen uforenelig. Men sæt nu, at Tvungen skal gennemføres *quand même*, hvilke Betingelser maa Arbejderens Erhvervsliv saa opfylde, for at den tvungne Arbejderforsikring kan blive virksom?

Erhvervslivet maa — dette er den uundgaaelige Betingelse — ordnes saaledes, at der sikres Arbejderen en Fortjeneste af hans Arbejde paa en saadan Maade, at han under alle Forhold kan opfylde sin Forpligtelse, at betale Kassebidrag.

Brentano gennemgaar her tre Former: Der kunde — naar Indførelsen af Arbejderforsikringstvungen var en uomstødeligt besluttet Sag, naar Forsikringstvungen virkelig skulde garantere Arbejderen Understøttelse i Sygdom, i hans Alderdom og til hans Begravelse, og naar Meningen dog ikke var at bringe Arbejderen i alle Retninger i fuldstændig Afhængighed af Arbejdsgiveren — gives Arbejderen Ansættelse som Embedsmand paa Livstid; — — eller: Arbejderne kunde indordnes i Korporationer, og Arbejdsbetingelserne skulde da reguleres under Forsæde af en af Avtoriteterne udnævnt Voldgiftsmand i Enighedskamre, der hvilede paa begge Partiers Korporationer; — — eller: Avtoriteterne kunde fastsætte Arbejdsbetingelserne, saaledes at Arbejderne i ethvert Fald vare tvungne til at arbejde paa de af Avtoriteterne angivne Betingelser. Historien kjender kun disse tre Hovedtyper paa Systemer, hvorved der garanteres en Arbejdsindtægt: livsvarig Embedsansættelse, privilegeret Erhvervsøve, og Arbejdstvang. Thi den saakaldte «Ret til Arbejde» er i Virkeligheden Tvang til Arbejde: Staten fastsætter ved sine Myndigheder periodisk for hvert Fag Arbejdstid og -løn og øvrige Betingelser. Under disse Betingelser maa Enhver arbejde, der i Tilfælde af Sygdom, Alderdom, Død vil have Understøttelse. Hvem der ikke i Faget finder Arbejde til de fastsatte Betingelser, maa udrette Arbejde som Staten forlanger, ligeledes paa visse foreskrevne Betingelser. Om nu Arbejdernes saakaldte

Forsikringsbidrag opkræves under dette Navn eller under Navn af direkte Skatter eller om der anvendes særlige Forbrugsskatter for at faa Midlerne til Understøttelsen, er ligegyldigt. Det er kun en særlig Art Fattigforsørgelse, man her har at gjøre med, under Navn af »Arbejderforsikring». En fuldstændig statssocialistisk og rent bureaukratisk Maade at løse Spørgsmaalet paa.

Hvilken af disse tre Løsninger man end vil anvende, — i ethvert Fald faar Staten den afgjørende Indflydelse paa Fastsættelsen af Arbejdsbetingelserne, og derigjennem paa Arbejdernes hele økonomiske, religiøse, politiske og sociale Tilværelse. Under alle tre Løsninger bestemmer ikke Arbejderen, ganske vist heller ikke Arbejdsgiveren, men Statsadministrationen Arbejderbefolkningens Del i Kulturens Goder og Fremskridt. Alle tre Løsninger give Arbejderklassen den størst mulige Interesse i at komme til at øve den størst mulige Indflydelse paa Staten, dens Lovgivning og Administration.

Og derfor nu til Slutning nogle Ord om de politiske Følger af en slig Forandring af den økonomiske Ordning.

VIII.

Først er at betænke, at den af Bismarck og de øvrige Statssocialister projekterede Forsikringstvang kun er en Del af et stort økonomisk Program, der i alle sine Dele synes at hvile paa den samme Grundtanke. Forsikringstvangen hænger sammen med Planerne om at Staten skal overtage hele Jernbanevæsenet, monopolisere det hele Assurancevæsen, overtage enkelte vigtige Industriegrene, skaffe sig Indflydelse paa Bankerne, forvandle Kreditinstitutterne paa Landet til Statsanstalter o. s. v.

Lad os tænke os alle disse Projekter realiserede, — og vi ville befinde os overfor en Situation, hvor hver Enkelts økonomiske Liv paa det nøjeste er sammenviklet med Statens Gjøren og Laden og ganske afhængig af Statsadministrationens Forholdsregler.

En stor Del af de aktive Arbejdere ville herefter umiddelbart staa i Statens Tjeneste paa Betingelser, som Statsorganerne foreskrive; men ogsaa for de Arbejdere, der beskjæftiges af Private, ordner Staten Arbejdsbetingelserne eller øver dog en overvejende Indflydelse paa Fastsættelsen af dem; — samtlige ubeskjæftigede Arbejdere ere Statspensionister. Saaledes Arbejdet, — men ganske i samme Afhængighed af Staten befinder Besiddelsen sig. Jernbanepapirernes Forvandling til Statspapirer, Kreditinstituternes Forvandling til Statsanstalter o. s. v. vil gjøre tidligere private Kreditorer til Statskreditorer. Kjøbmanden, Fabrikanten, Landmanden, der til Driften af deres Forretning maa gjøre Brug af Krediten, blive umiddelbart afhængige af Statsadministrationen. Her bestemmer Staten en Del af deres Produktionsomkostninger, og naar Avtoriteterne skulle ordne Arbejdsbetingelserne, komme de gennem dem til at bestemme en anden Del af Produktionsomkostningerne. Gennem Jernbanevæsenet, ved at bestemme Linjernes Retning, ved at indrømme eller ikke indrømme Differentialtarifer, og ved mange forskjelligartede særlige Forholdsregler, bliver det muligt for Staten at begunstige eller tilsidesætte den enkelte Producent, — jo mere Statens Magt voxer, desto større bliver Faren for Misbrug af den. Hele Befolkningen bliver delt i tre Klasser, af hvilke den ene modtager Løn og den anden Renter af Staten, medens den tredje, der vil anvende

Arbejdskraft og Kapital til sine egne Foretagender, dog ikke derfor bliver mindre økonomisk afhængig af Staten.

En overordentlig »Steigerung des Staatsgeföhls» i hele Befolkningen vil blive en Følge heraf. Hvad dette betyder, derom fortælle os de smaa græske Republikker i Oldtiden og de italienske Byrepublikker i Middelalderen. »Patriotismen» bliver til »den herskende Grundsætning», eller rettere: »den utæmmelige Lidenskab». Staten er Alt; den Enkelte er Intet for den. Staten giver Arbejderen hans Indkomst, bestemmer hvor lang Fritid han tør have, fritager ham for Bekymringer for den Dag i Morgen, plejer ham i hans Sygdom og Alderdom, tager sig af hans Enke og Børn, bliver virkelig for ham — hvad han nu ikke synes at den er — »det højeste Gode paa Jorden». Naar det gaar Staten godt, faar ogsaa Arbejderen bedre Kaar, — hvor maa hans »Patriotisme» ikke voxe. Kapitalisten ser, at hans Renters Sikkerhed betinges af Statens Ve og Vel, — ogsaa han bliver med Et til en stor Patriot. Kjøbmænd, Industridrivende, Landmænd blive alle interesserede i Statens Vel. Og da Kapitalist- og Producent-Familierne fortrinsvis ere de Klasser, af hvilke Statsembedsmændene tages, blive de derigjennem paa det mest direkte interesserede i Staten. Navnlig fra Middelalderens Venedig henter Brentano Analogier for at vise, hvorledes denne materielle Interesse udvikler sig. Hvormeget Republiken end forlangte af sine Børn, — aldrig lammedes deres Iver for det Heles Vel. Hvorhen den venetianske Kjøbmand kom i Udlandet, altid var han, ogsaa uden udtrykkeligt Hverv, Spion og Agent i sin Regerings Interesse. Ogsaa i vor Tid vilde en Concentration af hele Nationens materielle og moralske Kraft i Statens Haand give Staten en betydelig Slagfærdighed

udadtil. Men ikke blot Aktionskraften udadtil vilde stige; heller ikke i det Indre behøvede det materielle Velfærd at blive tilbage. Og Venedigs Exempel viser, at tillige Luxus, Pragt, yppigt Levnet og en vis Kulturbloomstring ikke ere uforenelige med saadanne sociale og politiske Tilstande. Dog er det her, at Tvivlen vel navnlig vil begynde at rejse sig.

Thi: Omend den Enkeltes fuldstændige økonomiske Afhængighed af Staten lader sig forene med økonomisk Trivsel og en vis Art Kultur, saa truer dog det Herredømme, som det Hele faar over de Enkeltes moralske, intellektuelle og sociale Tilværelse, med at kvæle enhver Individualitet. «For en Sokrates», siger Treitschke, hvem man dog har bebrejdet Statsafguderi, «havde det antike Folkeliv ikke Plads!» Men ikke blot for en Sokrates vil den projekterede Statsocialisme med sine politiske og sociale Følger ikke lade nogen Plads aaben i et Land som Tyskland; — ingen storslaaet Individualitet vil, naar han ikke netop som Leder af det Hele er unddraget det Heles trykkende Magt, kunne bestaa enten paa det politiske, eller paa det moralsk-religiøse, eller paa det intellektuelle Omraade. Hver Enkelts økonomiske Afhængighed af Staten vil her give denne Magt til med sin Statskirke at beherske det moralske og religiøse, med sin officielle Videnskab og sin officielle Historie og Poesi det aandelige Omraade. Hverken en Luther eller en Galilei kan opstaa her. Og naar den Enkeltes moralske og intellektuelle Frihed undertrykkes, vil Kilden til ethvert stort-moralsk og aandeligt Fremskridt tilstoppes, og den nationale Kulturudvikling hænges.

Og det Kulturtrin, der allerede er opnaaet, — vil det kunne bevares? Man plejer at sige, at vor nuvær-

ende Kultur udsættes for Farer ved den store sociale Kløft. Tilvisse! Ingen kan overse den store Kløft, der skiller alle moderne Samfund saa at sige i to Nationer. Ingen kan lukke Øjnene for den store Fare for vor Kultur, der kommer fra den store Afstand mellem de højere og de lavere Klassers Andel i Civilisationen. Ingen kan nægte Nødvendigheden af, at de lavere Klasser kaldes til Andel i de Kulturgoder, som de højere Klasser nu alene nyde, for at forsone dem med Samfundet og sikre Kulturens Bestaaen. Men Vejen, ad hvilken dette Maal kan naas? Der gives kun én: de lavere Klasser maa gjøres økonomisk uafhængige. Dette er Betingelsen for, at de ogsaa kunne naa til moralsk, religiøs, aandelig Frihed; kun saaledes kan deres Interesse vækkes for denne Frihed. Den projekterede Statssocialisme giver nu netop det Modsatte af økonomisk Uafhængighed; det er netop det, der er det karakteristiske ved den.

Man plejer at henvise til, at de antike Samfund gik til Grunde ved deres Klassekampe. Men hvorfor? Fordi de Enkelte vare økonomisk uafhængige af det Hele? Eller skulde det ikke snarere være paa Grund af den Maade, hvorpaa de Enkeltes Interesser vare sammenviklede med det Heles? Det er noksom bekjendt, af hvilken indgribende Betydning det Hele i de antike Samfund var for de Enkeltes økonomiske Existens. Og netop dette var det, der hos de Enkelte fremkaldte Forlangendet om at komme i Besiddelse af Magten for at udnytte denne i egen Interesse, i Venners Interesse, i Klassens Interesse. Netop dette var det, der foranledigede dem til at efterstræbe en Forandring af Forfatningen i deres egen økonomiske Interesse, og den Omstændighed, at alle de politiske Kampe i Virkeligheden gjaldt de økonomiske Interesser, var Skyld

i, at de antike Forfatningskampe fik en saa forfærdelig bitter Karakter. Netop fordi Mængdens saakaldte Patriotisme udelukkende skyldtes de Enkeltes fuldstændige økonomiske Afhængighed af det Hele, kunde det ikke forhindres, at man for at overvinde det hjemlige Modparti forbandt sig med en fremmed Stat, eller at man mod den hjemlige Frihed forbandt sig med en Tyran, der lovede de ønskede økonomiske Fordele. Netop det nøje Sammenhæng mellem Statsmagten og det økonomiske Liv var Aarsagen til den antike Kulturs Undergang. Det Samme har man set i Middelalderens Byer, hvor den Enkeltes økonomiske Forhold ligeledes vare afhængige af den ledende Magt.

Og det moderne Samfund?

Naar det er Statsmyndighederne, der fastsætte Arbejdsbetingelserne, ville Arbejderne saa ikke faa den størst mulige Interesse i at øve den størst mulige Indflydelse paa disse Myndigheders Sammensætning? Naar Staten betaler de gamle Arbejdere, Arbejdernes Enker og Børn Pension, maa saa Arbejdernes Bestræbelser ikke gaa ud paa at faa fat paa den Statsmagt, der bestemmer Pensionens Højde? Naar Arbejdernes hele økonomiske, religiøse, politiske og sociale Tilværelse ganske er afhængig af Staten, naar det er Staten, der fordeler Kulturens Velsignelser mellem de forskellige Samfundsklasser, er det uundgaaeligt, at Arbejderklassen gjør sig de størst mulige Anstrængelser for at bemægtige sig Staten. Men hos de øvrige Samfundsklasser maa de samme økonomiske Interesser nødvendigvis fremkalde de samme Bestræbelser. Kapitalisten, Kjøbmanden, den Industridrivende, Landmanden, — alle maa de føle sig lige stærkt tilskyndede til at exploitere Statsmagten til deres egen Fordel. Saa

opstaar der Tilstande som i den antike Verden. Enhver politisk Kamp bliver til en økonomisk, enhver økonomisk Intereseforskjel til politisk Fjendskab. Og den deraf fremgaaende Forbitrelse mellem de kæmpende Klasser, der sønderrev det gamle Samfund og førte dets Kultur til Undergang, vil ogsaa hos os føre til lignende Tilstande. At stole paa Hæren nytter ikke. Den er jo selv udgaaet af de kæmpende Klassers Midte, og vender atter tilbage til dem. Den vil dele de Kæmpendes Interesser og Lidenskaber; kan derfor umuligt i Længden opretholde Ligevægten imellem Klasserne; vil selv blive et Bytte for de kæmpende Modsætninger.

Den projekterede Omdannelse af det økonomiske Liv vil ikke kunne modarbejde de socialdemokratiske Formaal, — hvad der dog angaves at være den dybere Mening med den. Den vil tværtimod bane Vejen for Opnaaelsen af den. Den politiske Friheds og den nationale Kulturs Undergang, — dertil vil den føre. Om dette Resultat opnaas gennem en konservativ-socialistisk eller en socialdemokratisk Organisation, kommer ud paa Et. Kulturens Undergang, der i begge Tilfælde indtræder, vil ogsaa i begge Tilfælde være den samme.

Saaledes have vi resumeret Brentanos nyeste Bog.

Vi kunne ikke se rettere end, at Brentanos Hovedbetragtning: Correlatforholdet mellem Erhvervsordning og Arbejderforsikring, er korrekt. Men derfor kan gjerne den Maade, hvorpaa der opereres med den, lide af en noget stiv Doktrinarisme.

Bogen har i ethvert Fald sin store Interesse. Dens lille Indledning mod Schmoller, — en af disse højst

problematiske Berømtheder, hvormed flere tyske Universiteter ere velsignede — er fortræffelig. Bag hele Bogen staar, som altid hos Brentano, et betydeligt historisk Studium. Dens Forfatter er, naar Alt kommer til Alt, i Tyskland den første Avtoritet i Spørgsmaalene om Arbejderforhold.

Og saa dens sidste Afsnit. Udfaldet mod Adolf Wagner, denne mærkelige Berliner-Professor, og det voldsomme Angreb paa Statssocialismen, er af særlig Interesse hos Brentano, — en Mand, der ikke er «liberal» eller «orthodox», og som slet ikke lader sig skræmme af det i og for sig intetsigende Stikord «Socialisme». Men han undersøger Sagen uden at lade sig afficere af dens Etikette, og endel af hvad han har fundet i de Bismarck'ske Projekter, har han meddelt i denne sin Bog. Disse Projekter ere indholdsrige, uhyre indholdsrige. De saakaldte konservative Politikere, alvorlige Videnskabsmænd og Korrespondenter til Blade, endog et dansk, der i en Haandevending med en, som det forekommer os, forbavsende Letsindighed have akcepteret Projekterne, kunde dog maaske endnu en Gang uden Skade overveje, hvad de bære i sig.

A. P.
